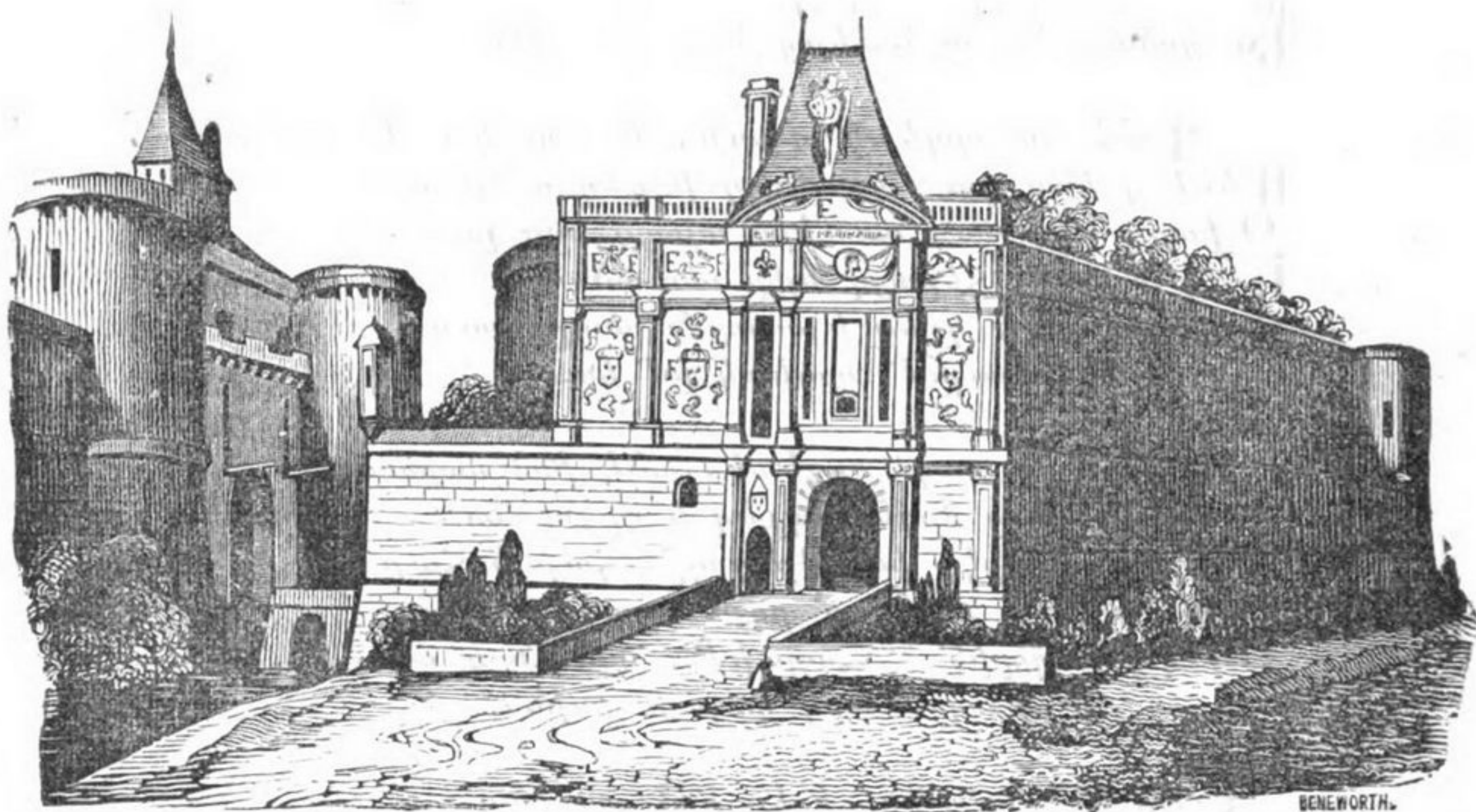

ԱՇԽԱՐՀԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

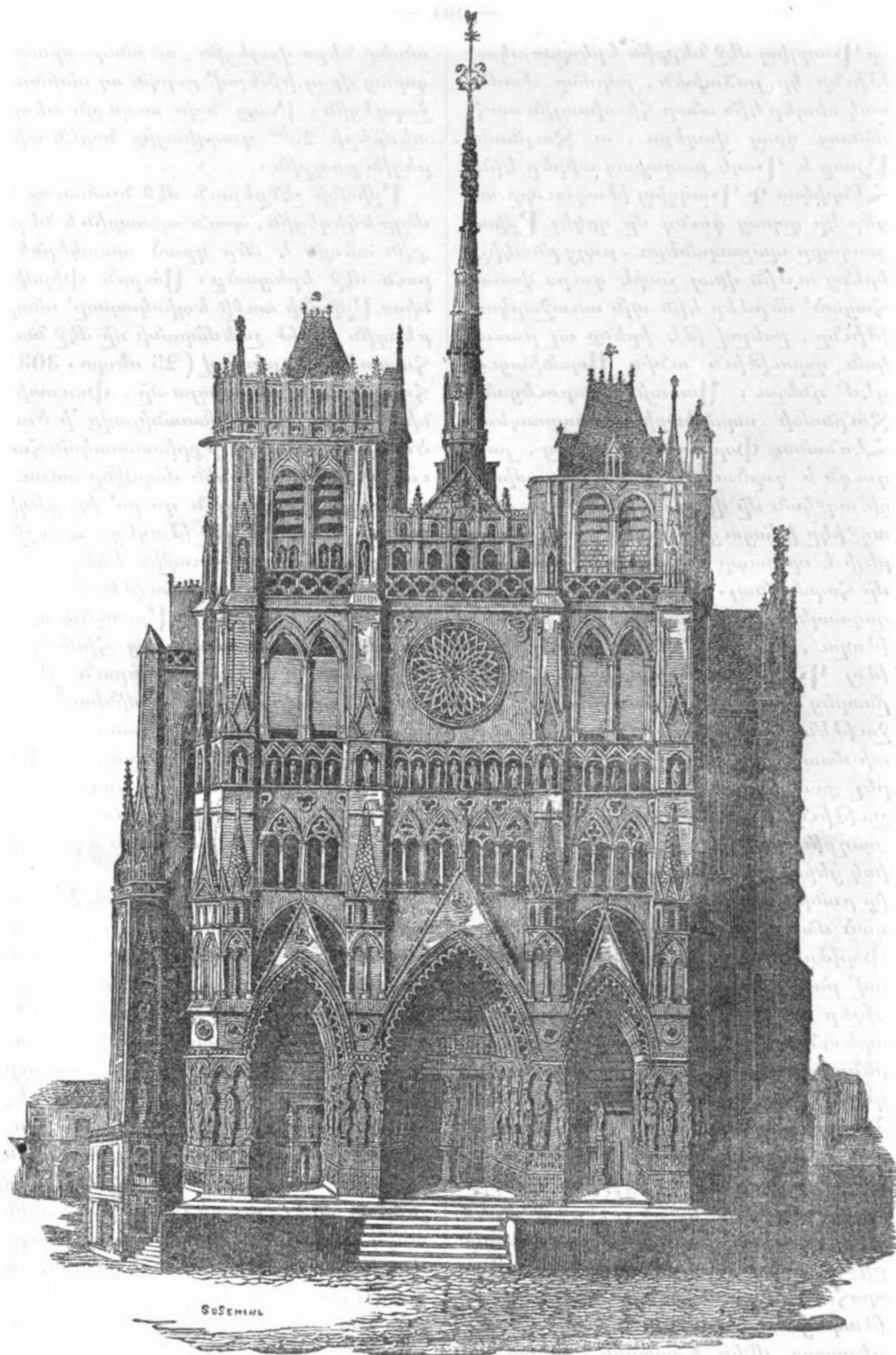

Ամիան : (Amiens.)

Վաղղիոյ հին և գլխաւոր քաղաքաց մէկն է Վմիան, որ առաջ Բիքարտիոյ մայրաքաղաքն էր, և հիմայ ալ Սոմ գաւառին գլխաւոր քաղաքը, Բարիզէն 31 փարսախ հեռու : Վմիանի հնու-թեանը վրայ տարակոյս չկայ, բայց երբ հիմնադրուիլը որոշ չգիտցուիլը . ոմանք կ'ըսեն թէ մակեդոնացի զօրապետ մը շինեց այս քաղաքս, այլք ալ թէ հռովմայ Սարկոս Բնտոնինոս Պիոս կայսրը : Բայ կրկին կարծեաց մէջ առաջինը անհաւաստի կ'երևնայ, իսկ երկրորդը պատմական ճշմարտութեանց կը հակառակի : Ասան զի Վմիան քաղաքը Բնտոնինոսէն շատ առաջ հռչակաւոր եղած էր, ու ինքը մեծցընողն ու ամրացընողը եղաւ : Պիոսէն առաջ Կեսար՝ Վմիանի բնակչաց քաջութեանը փորձը առեր էր, երբոր անոնք հռէմս քաղաքին բնակչաց դէմ ալ զէնք վերուցին, որովհետեւ վատութեամբ մէկէն յանձներ էին քաղաքնին Կեսարու ձեռք : Սակայն իրենք ալ չկրցան երկար ատեն դիմանալ հռովմէական բանակին . Կեսար ալ բոլոր Վաղղիոյ տի-

րելէն ետքը, ամէն քաղաքներէն երես-փոխաններ կանչեց Վմիան, և հետեւնին ժողովքի նստաւ : Եւ ինքը Կեսար իր Յիշարախարանայը մէջ, և թէ Վմիանոս Սարկելլինոս շատ կը գովէն այս քաղաքը . զոր Սարկոս Բերելիոս, Բնտոնինոս Պիոսի տղան՝ ետեւէ եղաւ զարդարելու : Կոստանդիանոս, Կոստանդ, Յուլիանոս, Սալենտիանոս, Սալէս, Վրատիանոս և Եփեփոս կայսերք ալ Վաղղիա ճամբորդութիւնը ըրած ատեննին այս քաղաքիս մէջ բնակեցան : Սակայն բարբարոսաց արշաւանայր ժամանակ՝ շատ նեղութիւն քաշեց Վմիան՝ Սանդալաց, Բլանաց և Կորմանտաց յարձակմունքէն, և Վրիստոսի 923 թուականին եղած մեծ կրակով մ'ալ գրեթէ բոլորովին մոխիր դարձաւ . թէպէտ Վաղղիոյ թագաւորաց՝ և մասնաւորապէս Փիլիպպոս Սալուայի ջանքովը քիչ ատենուան մէջ նորէն առջի պայծառութեանը հասաւ :

Վաղղիոյ պատմութեան մէջ նշանաւոր է Վմիանի առումը ի սպանիացւոյ 1597^{ին} : Սպանիացիք տեսնելով

Ամիանի մայր եկեղեցին :

որ Վաղղիոյ մէջ ներքին երկպառակու-
թիւնք կը յաճախեն , յարմար ժամա-
նակ սեպեր էին անոր հիւսիսային սահ-
մանաց վրայ վաղելու , ու Տուրնան ,
Լքտր և Վալէ քաղաքաց տիրեր էին :
Հենրիկոս Դ Վաղղիոյ թագաւորը ու-
զեր էր զօրաց գունդ մը զրկել Լմիան
քաղաքը պաշտպանելու . բայց բնակիչք
իրենց ուժին վրայ չափէ դուրս վստա-
հացած՝ մերժեր էին այն առաջարկու-
թիւնը , ըսելով թէ իրենք ալ բաւա-
կան զօրութիւն ունին Սպանիացւոց
դէմ դնելու : Սակայն խաբուեցան :
Տուրնանի սպանիացի քաղաքապետը
Հէռնանտ Փորթոյ Վարրերոյ , յան-
դուքն և գործունեայ մարդ մը , ամիան-
ցի աղջկան մը վրայ սէր ձգեր էր , բայց
աղջիկը իմացուցեր էր իրեն թէ անկա-
րելի է որ օտար թագաւորի հպատակի
մը հարսնանայ . ուստի հարկ էր որ քա-
ղաքապետը կամ սպանիական բանակը
թողու , և կամ Լմիանի տիրէ : Փոր-
թոյ Վարրերոյ երկրորդ խորհուրդը
ընտրեց . բայց որովհետեւ բնակչաց քա-
ջութենէն ալ աչքը վախցած էր , ուս-
տի մտածեց հնարագիտութեամբ տի-
րել քաղաքին : Լմիանցիք մեծ զգու-
շութիւն կ'ընէին գիշերները՝ իրենց
քաղքին դռներուն պահպանութեանը ,
իսկ ցերեկը ընդհակառակն ամէն մարդ
իր բանին գործին զբաղած , պէտք ե-
ղած մտադրութիւնը չէին գործածեր :
Փորթոյ Վարրերոյ այս բանս իմանա-
լով՝ ընտիր զօրաց գնդեր հետն առած
գիշեր ատեն Լմիանի վրայ գնաց , ու
արևուն ելլելէն առաջ՝ դրանք քով զի-
րենք դարանի դրաւ : Լուաւօտեան դէմ
դարանի նստողներէն քսան կտրիճ ան-
ձինք գեղացի ձկանալով՝ կառք մը խըն-
ձոր և ընկոյզ հետերնին առած՝ կ'ու-
զէին քաղաքը մտնել : Երբոր դռները
բացին ու ներս մտան , գեղացիներէն
մէկը ձկացուց , իբրեւ թէ պատահմամբ
ըլլար , ընկուզի պարկ մը գետին ձգեց .
պահապան զինուորները մէկէն վրան
թափեցան ժողովելու . և նոյն միջոցին
գեղացոց մէկը հրացանի ձայնով մը
դարանի նստող զինուորաց նշան տուաւ .

անոնք ներս վաղեցին , ու անպատրաստ
զօրաց վրայ իյնելով՝ բոլորն ալ անխնայ
ջարդեցին : Բայց նոյն տարւոյն սեպ-
տեմբերի 25^ն գաղղիացիք նորէն տի-
րեցին քաղքին :

Լմիանի շէնքերուն մէջ նշանաւոր է
մայր եկեղեցին , որուն արտաքին և ներ-
քին տեսքն է մեր դրած պատկերնե-
րուն մէջ երեւցածը : Սուրբն Փիրմի-
նիոս Լմիանի առջի եպիսկոպոսը՝ անոր
բերդին մութ շտեմարանի մը մէջ նա-
հատակուած ըլլալով (25 սեպտ . 303)
հռովմայեցի ծերակոյտ մը , Փաւստի-
նիանոս , որ բոլոր ընտանիքովը ՚ի ծա-
ծուկ աշակերտեր էր քրիստոսական հա-
ւատոց , սուրբ վկային մարմինը առաւ ,
ու քաղքին պարսպէն դուրս՝ իր գեղի
տանը պարտիզին մէջ թաղեց : Հոն շի-
նուեցաւ Լմիանի առաջին եկեղեցին ,
հին քրիստոնէից սովորութեանը հա-
մեմատ , որ կը ջանային Եստուծոյ պա-
տուոյն նուիրած տաճարաց հիմունքը՝
մարտիրոսաց գերեզմաններուն վրայ
ձգել : Սակայն սրբոյն Փիրմինիոսի գե-
րեզմանը երկար ատեն անծանօթ մնաց ,
ու հրաշքով յայտնութիւնը սրբոյն Սա-
լուինիոսի եպիսկոպոսութեան ատեն ե-
ղաւ (613) . և այն ժամանակ բուն
քաղքին մէջ իրեն պատուոյն եկեղեցի
մը շինեցին :

Լռջի բերան պարզ ու գրեթէ փայ-
տեայ շէնք մըն էր ասիկայ , ու քաղքին
աղքատութեանը ու խեղճ վիճակին
յարմար : Բայց վեցհարիւր տարի անց-
նելէն ետքը երբոր Լմիան քաղաքը մեծ-
ցաւ , ու թէ շէնքերովը և թէ հարըս-
տութեամբ անուանի եղաւ , բնակիչք
իրենց հին մայր եկեղեցին նորէն շինե-
լու ձեռք զարկին : Եւ որովհետեւ որո-
շեր էին սրբոյն անուանը յիշատակիլն
և իրենց հարստութեան արժանաւոր
շէնք մը շինել , ուստի Լմիանի վիճակին
ամէն կարգէ մարդկանց կամաւոր տուրք
ժողովեցին , և ժամանակին հռչակաւոր
հոգեբերտ տը Լիւզարշ ճարտարապե-
տին յանձնեցին . անիկայ ալ գաղափա-
րը շինեց , և ամենուն հաճութիւնը
առնելով՝ եկեղեցւոյն շինութեանը ձեռք

Ամիսնի մայր եկեղեցոյն ներքին տեսքը :

զարկաւ : Թէպէտե Հռոբերտ միայն
եկեղեցւոյն հիմնարկութիւնը տեսաւ,
սակայն ճարտարութեան բոլոր արդիւն-
քը իրն է . ետեւէն եկող ճարտարա-
պետքը Թոմաս և Ռէնիոյ տը Գորմոն
ուրիշ բան չըրին բայց եթէ իր մտած-
մունքը 'ի գործ դնել : Բմիանի մայր ե-

կեղեցւոյն շինութիւնը 1220^{ին} սկսաւ
ու 1288^{ին} լմնցաւ :

Ընքին ամբողջ երկայնութիւնը
450 ոտք է , իսկ լայնութիւնը 98 ոտք :
Երկու աշտարակ՝ որոնց թէ բարձրու-
թիւնը և թէ վրայի զարդերը իրարու
անհամեմատ են , եկեղեցւոյն ճակատը

կը ձևացընեն , և անոնց տակնէն երեք դռներ՝ բազմաթիւ արձաններով զարդարած : Սիջին դրան վրայ ալ վերջին դատաստանին պատկերը կը տեսնուի , որն որ ընդհանրապէս ամէն գոթական եկեղեցեաց ճակտին վրայ կ'երևնայ : Ստադրութեան արժանի շէնք մըն է նաև զանգակատունը , 400 ոտք բարձրութեամբ : 1527^{ին} առջի աշտարակը կայծակէ զարնուելով , այլ և այլ ճարտարապետք զանազան գաղափար ներկայացուցին նորէն շինելու համար : Խեղճ հիւսն մը՝ ուրիշ մէկ ընկերոջը ձեռնտուութեամբ կաղնիի ու շագանակի փայտերէ այս աշտարակը ձևացուց , ու կապարէ թիթեղ անցընելով վրան՝ այնպիսի ճարտարութեամբ մը հաստատեց եկեղեցւոյն վրայ , որ ամէն սաստիկ քամիներու ծառի մը պէս ասդիս անդին կ'երթայ կու գայ՝ ու հողմոյն դադրելէն ետքը նորէն իր բնական դիրքը կ'առնու :

Արջափ ալ զարմանալի երևնայ եկեղեցւոյն արտաքին տեսքը , ներքինին հետ ամենեւին համեմատութիւն չունի : Երս մտնողը՝ երբոր շէնքին հրակայակերպ ընդարձակութիւնն ու բարձրութիւնը կը տեսնէ , կամարներուն ու պատուհանաց գեղեցկութիւնն ու չափակցութիւնը , զարմանք մը կու գայ վրան , ու կարգէ դուրս կրօնական մեծարանաց զգացմունք մը . անանկ որ իրաւացի կ'երևնայ իրեն ճանապարհորդի մը խօսքը՝ թէ ինչպէս նոր ախորժակով շինուած եկեղեցեաց մէջ առաջին է սրբոյն Պետրոսի տաճարը՝ ի հռովմ , ասանկ ալ գոթական ճարտարապետութեամբ շինուածներուն մէջ Միանի մայր եկեղեցին : Վսանդչորս խորան կայ մէջը , և անոնց ամենուն վրայ քաղաքացւոց բարեպաշտութիւնը , հարստութիւնը և վրայ կեցողներուն ճարտարութիւնը կ'երևնայ :

Միանի մայր եկեղեցւոյն մէջ Վաղղիոյ պատմութեան նշանաւոր զանազան դէպքեր հանդիպեցան : Հոն Փիլիպպոս II ալուա՝ Եղուարդ Գ^ե հպատակութեան երդմունքը ընդունեցաւ (1329) ,

Հենրիկոս Բ Վաղղիոյ , և Եղուարդ Զ Վաղղիոյ թագաւորքը՝ խաղաղութեան դաշնագիր մը ստորագրեցին (1530) , և այլն :

ք ն ա կ ա ն

ԲՆԱԳԻՏՈՒԹԻՒՆ

Յօդ :

Երկրիս և ջրոց մակերևութէն անդադար շոգւոյ քանակ մը կ'ամբառնայ , և այս բանիս ստուգութեանը ցոյց է անօթոյ մէջ եղած ջրոց նուազումը , և թաց մարմնոց օդոյ մէջ չորնալը : Եւ շոգին մթնոլորտին ծոցը ժողովելով ամպ կը ձևանայ , որ անձրև , կարկուտ և ձիւն կը լուծուի . ու օդոյն և մարմնոց գիշերային պաղութենէն՝ մաս մըն ալ բուսոց ու խոտերու մակերևութին վրայ կը նստի ջրոյ ամենանուրբ մաշկի ձևով : Մենեւին նոյն բանը կը տեսնենք ամառ ատեն պաղ ջրով լեցուն գաւաթի մը վրայ . մէկէն գաւաթին արտաքին երեսը ջրոյ մաշկ մը կը պատէ , որ ուրիշ բան չէ բայց եթէ շրջակայ օդոյն մէջ եղած շոգին այն պաղ մակերևութին շօշափուելով կը խտանայ ու հեղուկ կը դառնայ :

Նոյնպիսի երևոյթ մըն ալ կը տեսնենք ձմեռը գիշեր ատեն տաք խուցի մը պատուհաններուն ապակիներուն ներքին կողմը . այսինքն ապակիներուն ներքին կողմը ջրոյ մաշկ մը կը պատէ . և մեկնութիւնն է այս : Պատուհաններուն ապակիները , ինչպէս այլ ամենայն մարմինք , որ երկրիս մակերևութին վրայ կը գտուին , գիշերը կը պաղին . խուցին մէջ եղած շոգին պաղած ապակիներուն շօշափուելով , ինքն ալ կը պաղի , և մաս մը կը խտանայ ու ջրոյ ձևով պատուհաններուն ապակիներուն երեսը կը նստի :

Մթնոլորտին մէջ եղած ջրոյ շոգւոյն գիշեր ատեն նուրբ մաշկի պէս ու մանր